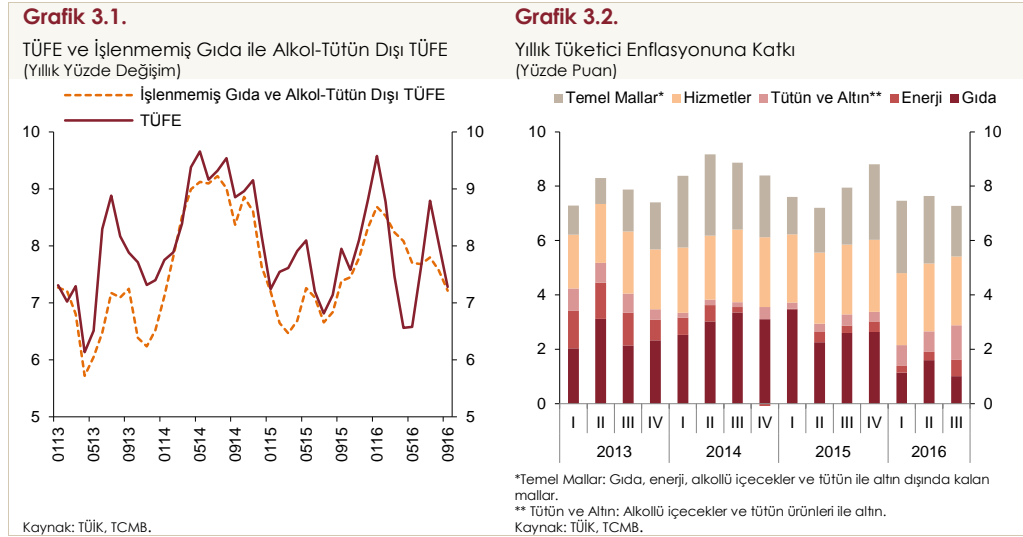

3. Enflasyon Gelişmeleri

2016 yılının üçüncü çeyreğinde tüketici enflasyonu bir önceki çeyreğe kıyasla 0,36 puan azalarak yüzde 7,28 oranında gerçekleşmiştir (Grafik 3.1). Bu düşüşte temel mal ve gıda enflasyonu etkili olurken tütün ve enerji gruplarında yıllık enflasyon yükselmiştir. Temel mal grubunda enflasyon döviz kurunun birikimli etkilerinin azalması ve talep koşullarının zayıflaması ile birlikte önemli ölçüde gerilemiştir. Ayrıca, ılımlı seyreden ithalat fiyatları enflasyon görünümünü destekleyen bir diğer unsur olmuştur. Gıda enflasyonundaki yavaşlamada özellikle turizm sektöründeki daralma ve Rusya'ya yapılan ihracattaki düşüşün etkileri hissedilmiştir. Taze meyve ve sebze dışı gıda enflasyonu Eylül ayı itibarıyla yüzde 4,78 ile son beş yılın en düşük seviyesine gerilemiştir. Diğer taraftan hizmet sektörü enflasyonu, iktisadi faaliyet ve gıda enflasyonundaki yavaşlamaya karşın, özellikle reel birim işgücü maliyetlerindeki artış ve kira görünümüne bağlı olarak yüksek seyrini korumuştur. Tütün ürünlerinde, Ocak ayındaki vergi ayarlamasına bağlı fiyat artışının ardından, Temmuz ayında sigara firmaları yeniden fiyat artışına gitmiştir. Böylece tütün ürünlerinin tüketici enflasyonuna son bir yıllık dönemdeki katkısı 1,1 puan ile tarihsel ortalamasının üzerine çıkmıştır. Enerji fiyatlarındaki artışta ise petrol fiyatlarının ılımlı seyrine karşın, Eylül ayında akaryakıt ürünlerinden alınan Özel Tüketim Vergisi'ndeki (ÖTV) ayarlamasının etkisi izlenmiştir. Üçüncü çeyrekte tüketici enflasyonunda kaydedilen dalgalı seyre karşılık, çekirdek göstergelerin yıllık enflasyonu bir önceki çeyreğin ardından bu çeyrekte de yavaşlama eğilimini sürdürmüştür. Çekirdek göstergeler, yayılım endeksleri ve üretici fiyatlarının seyri bu dönemde tüketici enflasyon görünümünde bir iyileşmeye işaret etmiştir.

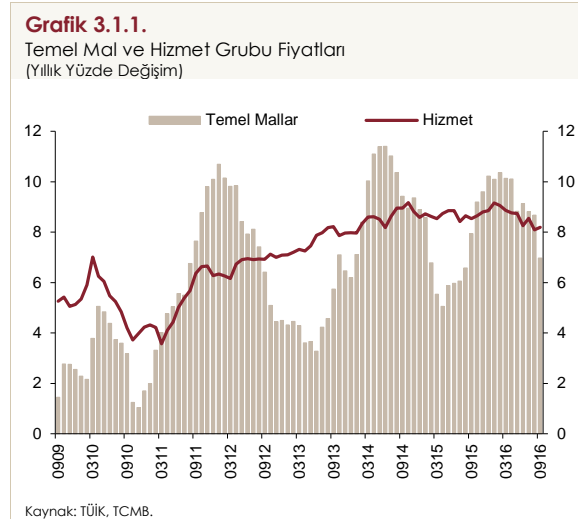
Üçüncü çeyrekte alkol-tütün ve enerji gruplarının yıllık enflasyona katkısı sırasıyla 0,5 ve 0,3 puan yükselirken temel mal ve gıda gruplarının katkısı 0,6'şar puan gerilemiştir (Grafik 3.2). Hizmet sektörünün katkısı ise yatay seyretmiştir. Böylece çekirdek grupların tüketici enflasyonuna katkısında temel mal grubu kaynaklı bir iyileşme gözlenmiştir.

Özetle, yılın üçüncü çeyreğinde akaryakıt ürünlerindeki vergi artışı ve tütün ürünlerindeki fiyat gelişmeleri tüketici enflasyonundaki iyileşmeyi sınırlamış, buna karşın birikimli döviz kuru etkilerinin azalması ile yurt içi talepteki yavaşlama çekirdek enflasyondaki kademeli düşüşü desteklemiştir. Turizm

sektöründeki daralma; konaklama, yemek hizmetleri gibi hizmet kalemleri ve gıda grubunda fiyatların artış hızını sınırlamıştır. Diğer taraftan, ücretlerin tüketici enflasyonuna yaptığı katkı bir önceki yıla kıyasla yükselmiş, bu durumun yansımaları özellikle hizmet sektöründe ve mobilya gibi emek-yoğun mal gruplarında izlenmiştir.¹ Önümüzdeki döneme ilişkin olarak döviz kurlarındaki oynaklık çekirdek enflasyon görünümü açısından yukarı yönlü riskleri canlı tutmaktadır. Ayrıca, son dönemde petrol fiyatlarındaki yukarı yönlü seyir ve akaryakıt ürünleri fiyatlarında kaydedilen artışların, başta taşımacılık olmak üzere, ekonomi genelinde gözlenebilecek dolaylı etkileri de yukarı yönlü bir risk unsurudur. Buna karşın, Ekim ayında doğalgazda gerçekleşen fiyat düşüşünün yıllık enflasyona doğrudan etkisinin -0,16 puan civarında olacağı öngörülmektedir. Son olarak, iktisadi faaliyette zayıflama ihtimaline bağlı olarak enflasyon üzerinde iç talep kaynaklı aşağı yönlü riskler de bulunmaktadır.

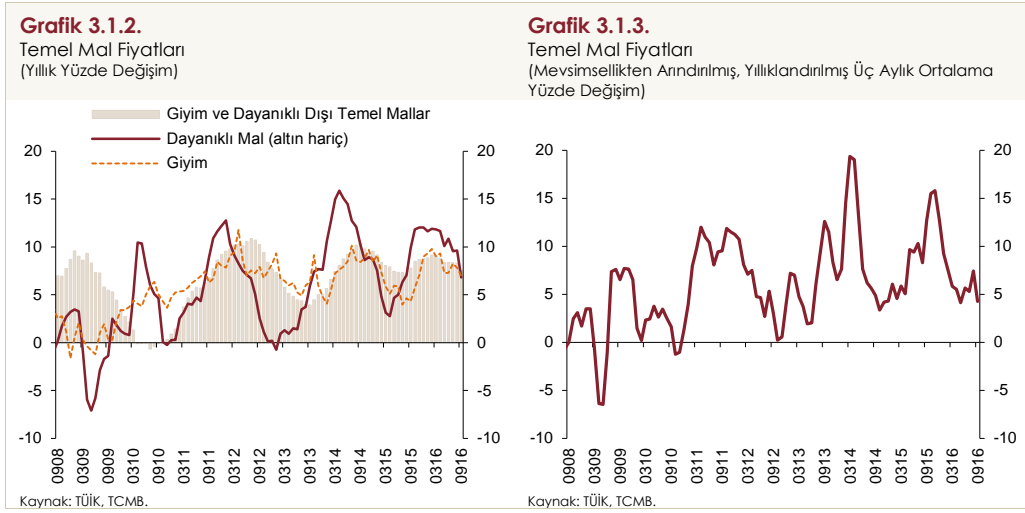
3.1. Temel Enflasyon Görünümü

Temel mal grubu yıllık enflasyonu üçüncü çeyrekte 2,2 puan azalarak yüzde 6,97 olmuştur (Tablo 3.1.1 ve Grafik 3.1.1). Bu düşüş giyim grubunda daha sınırlı olmak üzere alt gruplar geneline yayılmıştır (Grafik 3.1.2). Temel mal grubu enflasyonundaki bu görünümde döviz kurundaki ılımlı seyrin yanı sıra talep koşullarındaki yavaşlamanın da etkili olduğu düşünülmektedir.

Dayanıklı tüketim malları grubu yıllık enflasyonu üçüncü çeyrekte döviz kurunun birikimli etkilerinin zayıflaması ve baz etkisiyle 4,06 puan gerileyerek temel mal enflasyonundaki iyileşmenin ana unsuru olmuştur (Grafik 3.1.2). Bu grupta fiyatlar, Ağustos ayında otomobil fiyatlarındaki artış nedeniyle yükselmiş olsa da çeyrek genelinde olumlu bir görünüm sergilemiştir. Üretici fiyatlarındaki gelişmelere paralel olarak birikimli artışı Eylül ayı itibarıyla yüzde 8'e ulaşan mobilya fiyatları, Temmuz ayındaki yükselişin ardından son iki ayda ılımlı seyretilmiştir. Giyim grubunda fiyatlar, toplam talepteki yavaşlamanın da etkisiyle mevsim normallerinin üzerinde düşmüş ve grup yıllık enflasyonu yüzde 6,99'a gerilemiştir. Yıllık enflasyonu 0,86 puan gerileyen giyim ve dayanıklı dışı temel mal grubunda da döviz kuru etkilerinin zayıfladığı gözlenmiştir.

¹ Enflasyonun ana belirleyicilerine dair ayrıntılı bir analiz için bkz. Kutu 3.1.

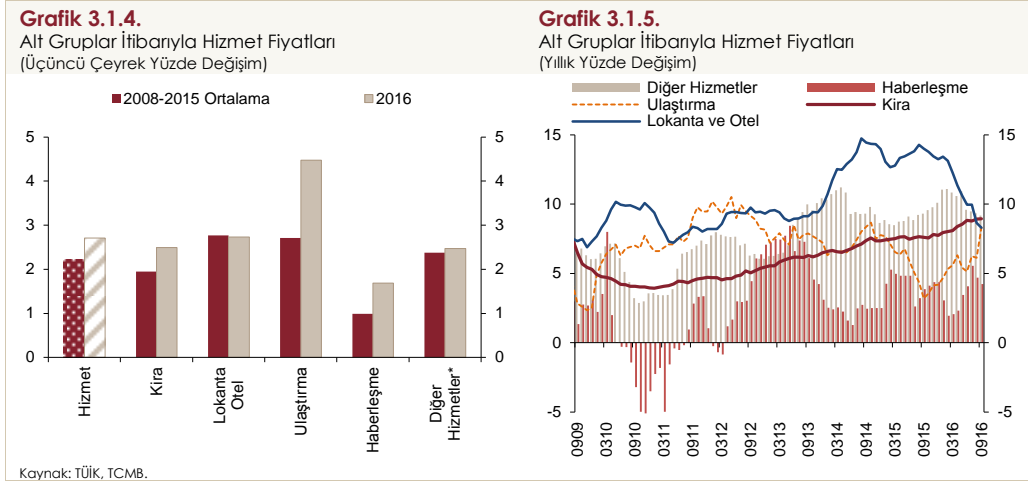
Bu gelişmeler ışığında, temel mal grubunun yıllık tüketici enflasyonuna katkısı bu çeyrekte 0,61 puan azalarak 1,87 puan olmuştur. Temel mal enflasyonunun ana eğilimi ise önceki çeyreğe kıyasla gerilemiştir (Grafik 3.1.3). Özetle yılın üçüncü çeyreği, temel mallar grubunda hem yıllık enflasyonun hem de ana eğilimin yavaşladığı bir dönem olmuştur.

Tablo 3.1.1.
Mal ve Hizmet Grubu Fiyatları
(Üç Aylık ve Yıllık Yüzde Değişim)

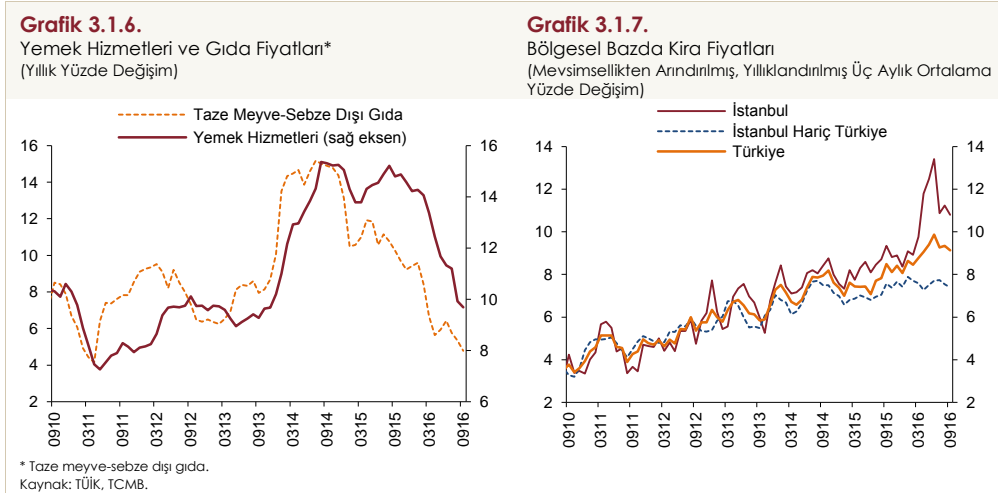
	2015			2016			
	III	IV	Yıllık	I	II	III	Yıllık
TÜFE	1,39	2,44	8,81	1,75	1,84	1,05	7,28
1. Mallar	0,81	3,02	8,79	1,51	1,85	0,32	6,85
Enerji	-0,70	0,24	2,96	0,85	1,94	1,46	4,56
Gıda ve Alkolsüz İçecekler	2,85	3,03	10,87	2,65	-1,97	0,46	4,16
İşlenmemiş Gıda	3,56	4,07	13,83	2,49	-5,29	-0,48	0,54
İşlenmiş Gıda	2,22	2,11	8,33	2,80	1,01	1,25	7,35
Temel Mallar	-0,57	5,15	10,22	-1,18	5,63	-2,54	6,97
Giyim ve Ayakkabı	-11,81	15,34	9,00	-12,42	20,44	-12,06	6,99
Dayanıklı Mallar (Altın Fiyatları Hariç)	4,57	1,66	12,05	3,70	0,57	0,74	6,80
Mobilya	3,20	2,32	10,70	5,72	1,03	0,98	10,36
Elektrikli ve Elektriksiz Aletler	4,00	1,96	9,69	1,38	-1,04	-0,46	1,83
Otomobil	5,71	1,07	14,01	4,95	1,28	1,45	8,98
Diğer Dayanıklı Mallar	2,61	2,94	12,28	0,87	2,40	1,11	7,51
Giyim ve Dayanıklı Dışı Temel Mallar	2,25	2,32	8,79	2,06	1,48	1,44	7,51
Alkollü İç. Tütün Ür. ve Altın	2,32	-0,94	6,56	11,14	0,35	10,20	21,75
2. Hizmetler	2,76	1,10	8,85	2,33	1,83	2,71	8,19
Kira	2,38	1,90	7,73	1,80	2,48	2,49	8,95
Lokanta ve Oteller	4,29	1,34	13,23	2,53	1,46	2,73	8,31
Ulaştırma	1,41	0,56	4,17	1,47	1,61	4,48	8,32
Haberleşme	1,53	0,63	4,36	0,00	1,87	1,69	4,24
Diğer Hizmetler	2,87	0,92	10,09	3,65	1,84	2,47	9,16

Kaynak: TÜİK, TCMB.

Hizmet fiyatları yılın üçüncü çeyreğinde yüzde 2,71 ile geçmiş dönem ortalamalarının üzerinde artarken grup yıllık enflasyonu (yüzde 8,19) yüksek seyri korumuştur (Grafik 3.1.1 ve Grafik 3.1.4). Bu dönemde lokanta-otel grubunda fiyat artışları tarihsel ortalamalara yakın seyretilse de grup yıllık enflasyonu azalış eğilimini sürdürmüştür (Grafik 3.1.5). Buna karşılık, kira, ulaştırma ve haberleşme hizmetlerinde hem tarihsel ortalamalara göre daha yüksek bir üçüncü çeyrek fiyat artışı gözlenmiş hem de yıllık enflasyon yükselmiştir (Grafik 3.1.4 ve Grafik 3.1.5).

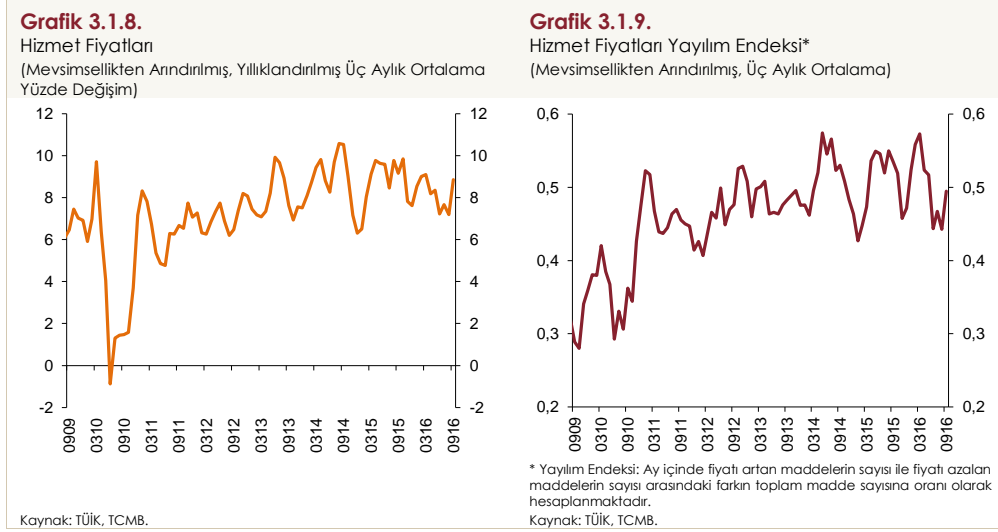

Lokanta ve otel grubu enflasyonu gıda enflasyonundaki gerileme ve turizm sektöründeki daralmaya bağlı olarak yavaşlamıştır. Yemek hizmetleri yıllık enflasyonunda gıda fiyat gelişmelerine paralel olarak aşağı yönlü seyir devam etmiştir (Grafik 3.1.6). Yabancı turist sayısındaki belirgin azalış neticesinde, konaklama hizmetlerinde yıllık enflasyon yüzde -2,68 ile endeks tarihinin en düşük seviyesini görmüştür. Diğer hizmetler grubunda ise birikimli döviz kuru etkilerinin yavaşlamasıyla yıllık enflasyon bir önceki çeyreğe kıyasla 0,43 puan gerilemiştir. Ancak enflasyon beklentilerindeki yüksek seviyelerin etkisiyle bu grupta yıllık enflasyon yüksek düzeyini korumuştur (Tablo 3.1.1). Bu dönemde akaryakıt ürünleri fiyatlarındaki artış ulaştırma hizmet fiyatları üzerinde maliyet yönlü bir baskı oluşturmuş ve bu grupta yıllık enflasyon yüzde 8,32 ile son iki yılın en yüksek seviyesine çıkmıştır. Ayrıca, asgari ücret artışıyla birlikte yükselen iş gücü maliyetleri emek yoğun yapısı itibarıyla hizmet sektörü enflasyonundaki düşüşü sınırlamıştır.

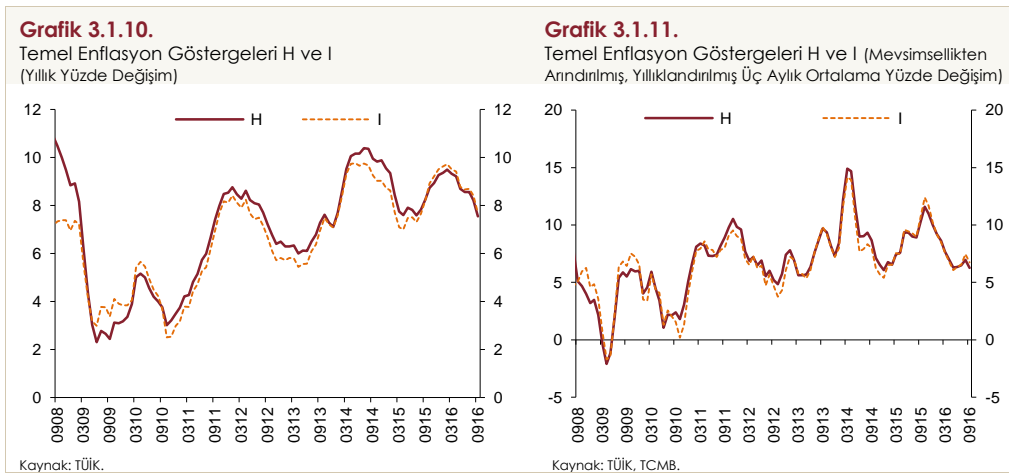
Hizmet enflasyonunun yüksek seyrinde öne çıkan bir diğer unsur 2011 yılı başından bu yana yukarı yönlü bir eğilim sergileyen kira alt kalemidir (Grafik 3.1.5). Mevsimsellikten arındırılmış verilerle kira enflasyonunun ana eğilimi incelendiğinde, bölgesel bazda bir ayrışma olduğu ve 2016 yılındaki ivmelenmede İstanbul'un öne çıktığı gözlenmektedir (Grafik 3.1.7). İstanbul dışında kalan illerdeki kira enflasyonunun ana eğilimi ise son bir yıllık dönemde yataya yakın seyretmiştir. Yılın üçüncü çeyreğinde, İstanbul kira enflasyonunun ana eğilimi yavaşlamakla birlikte yüksek seyretmeye devam etmiştir.

Bu gelişmeler doğrultusunda hizmet enflasyonunun eğilimine ilişkin göstergelerde yılın üçüncü çeyreğinde olumsuz bir seyir gözlenmiştir. Hem mevsimsellikten arındırılmış üç aylık ortalama verilerle takip edilen enflasyon eğiliminde hem de yayılım endeksinin imâ ettiği fiyat artırma eğiliminde bir yükseliş kaydedilmiştir (Grafik 3.1.8 ve Grafik 3.1.9).

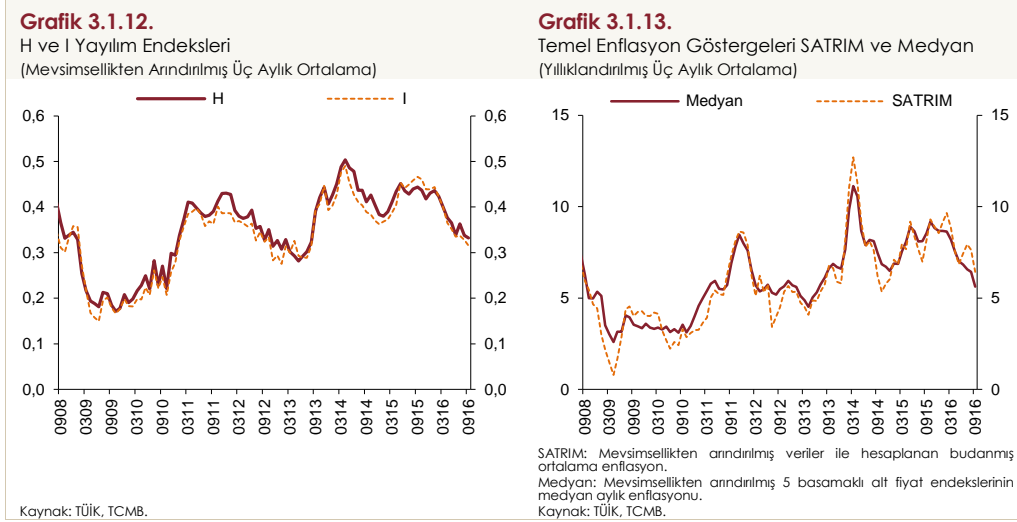

Özetle, bu dönemde gıda ve döviz kuru kaynaklı maliyet unsurlarındaki iyileşmenin yanında, turizm sektöründeki talep düşüşü özellikle konaklama ve yemek hizmetleri kanalıyla hizmet enflasyonunu yavaşlatan etkenler olmuştur. Diğer taraftan, akaryakıt fiyatlarındaki artış, kirada yaşanan ivmelenme ve ücret gelişmeleri hizmet enflasyonunda daha olumlu bir görünümü sınırlamıştır. Bunun yanında, genel enflasyon seviyesi ve enflasyon beklentilerindeki mevcut görünümün de katkısıyla hizmet enflasyonu yüksek seyrini korumuştur.

Çekirdek göstergelerin yıllık enflasyonundaki yavaşlama eğilimi bu çeyrekte de sürmüştür. Temel enflasyon göstergelerinden H ve I'nın yıllık enflasyonları, temel mal enflasyonundaki düşüşe bağlı olarak, bir önceki çeyreğe kıyasla 1 puan gerilemiş ve sırasıyla yüzde 7,56 ve 7,69 olarak gerçekleşmiştir (Grafik 3.1.10). Bu dönemde temel enflasyon göstergelerinin ana eğilimleri ise, Eylül ayında zayıflamakla birlikte, önceki çeyreğe göre yatay seyretmiştir (Grafik 3.1.11).

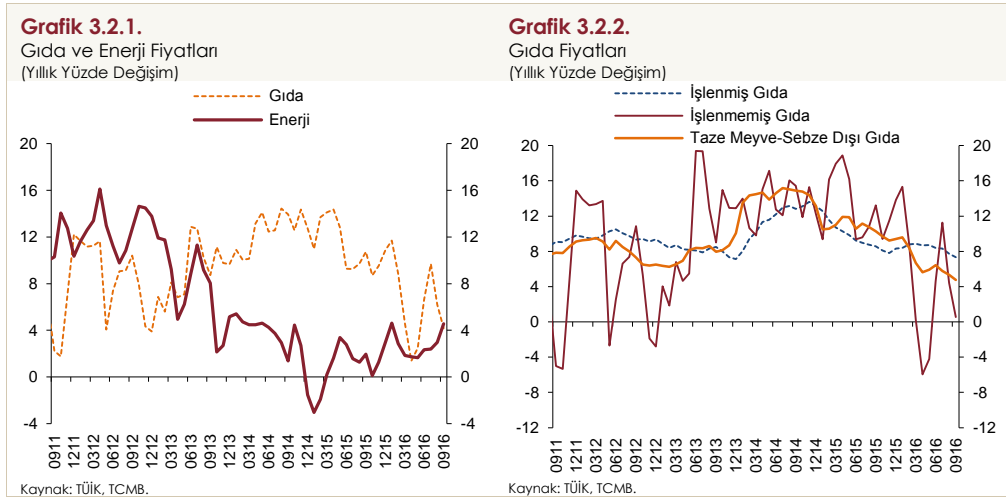

Diğer taraftan, çekirdek göstergelere ilişkin yayılım endekslerine göre fiyat artırma eğilimi ikinci çeyreğe kıyasla azalış göstermiştir (Grafik 3.1.12). TCMB bünyesinde takip edilen SATRIM ve Medyan gibi alternatif temel enflasyon göstergelerinde ise bir önceki çeyreğe kıyasla düşüşler daha belirgin olmuştur (Grafik 3.1.13). Özetle, eğilim ve fiyatlama davranışına ilişkin takip edilen göstergeler bir arada değerlendirildiğinde, enflasyonun ana eğilimindeki yavaşlamanın yılın üçüncü çeyreğinde de sürdüğünü görülmektedir.

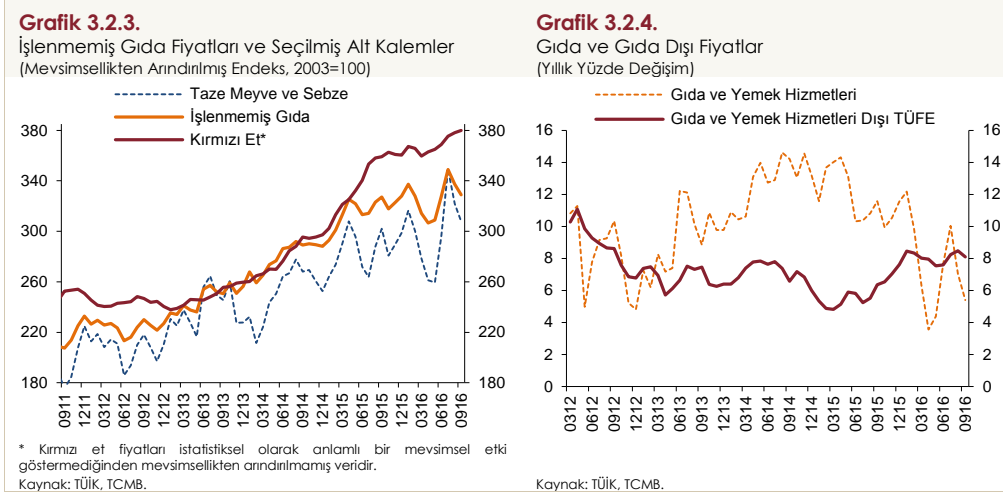
3.2. Gıda, Enerji ve Alkol-Tütün Fiyatları

Yılın ikinci çeyreğinde bir miktar artış gösteren gıda yıllık enflasyonu, üçüncü çeyrekte 2,47 puan azalarak yüzde 4,16 olmuştur (Grafik 3.2.1). Böylece, gıda yıllık enflasyonu Temmuz Enflasyon Raporu'nda varsayılan patikanın önemli ölçüde altında gerçekleşmiştir. Gıda enflasyonundaki yavaşlamada; turizm sektörü talebindeki gerileme, Rusya'ya yapılan ihracatta kaydedilen düşüş ve kırmızı ette alınan tedbirlerin etkileri hissedilmiştir.

İşlenmemiş gıda enflasyonu bu dönemde taze meyve ve sebze kaynaklı olarak yüksek bir oynaklık sergilemiştir (Grafik 3.2.2). Bu grupta yıllık enflasyon üçüncü çeyrek sonu itibarıyla yüzde 0,54

seviyesine gerilemiş; mevsimsellikten arındırılmış işlenmemiş gıda fiyatları, Temmuz ayındaki artışın ardından Ağustos ve Eylül aylarında kayda değer bir düşüş göstermiştir (Grafik 3.2.3). Bu dönemde taze meyve-sebze dışı gıda grubu yıllık enflasyonu ise yüzde 4,78 ile son beş yılın en düşük seviyesine gerilemiştir (Grafik 3.2.2). Kırmızı et fiyatları Nisan ayı sonrasında nispeten ılımlı bir artış eğilimi sergilemiştir (Grafik 3.2.3). Ancak, alınan tedbirler ile bir süredir düşmekte olan kırmızı et yıllık enflasyonu, üçüncü çeyrekte de düşüşünü sürdürmüştür. Söz konusu tedbirlerin kırmızı et fiyatlarının önümüzdeki dönemde ılımlı bir seyir izlemesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

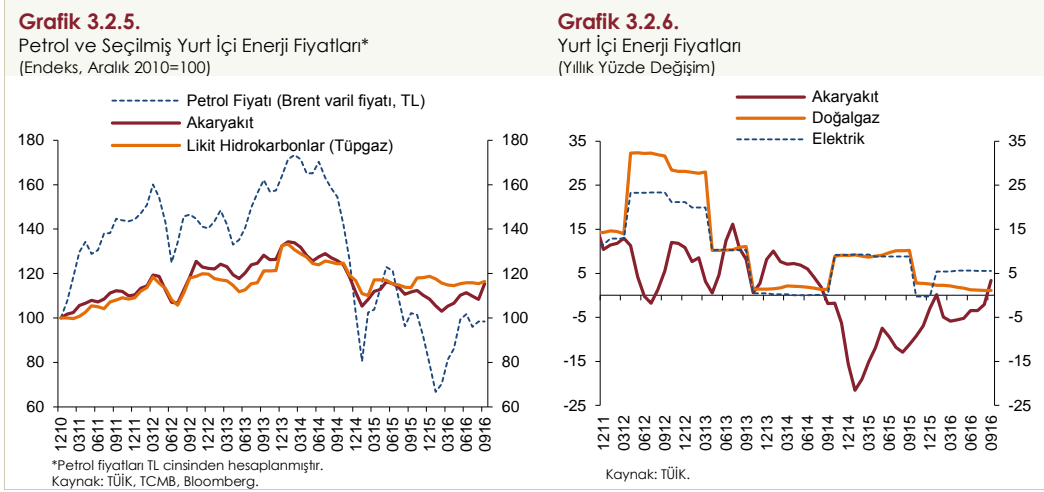

İşlenmiş gıda grubunda yıllık enflasyon üçüncü çeyrekte 1,03 puan azalarak yüzde 7,35'e gerilemiştir (Grafik 3.2.2). Bu dönemde, katı ve sıvı yağlar ile çayda yıllık enflasyon yüksek bazın da etkisiyle düşüş göstermiştir. Ekmek ve tahıllar grubunda fiyat artışlarının zayıf seyretmesine rağmen bu grupta yıllık enflasyon yüksek düzeyini korumuştur. Bunun yanında, gerilemekte olan kırmızı et enflasyonuna bağlı olarak yıllık enflasyonu bir süredir düşüş gösteren işlenmiş et ürünleri, enflasyon görünümüne olumlu katkı yapmaya devam etmiştir.

Üçüncü çeyrekte gıda ve yemek hizmetleri grubunun yıllık enflasyonu 2,26 puan düşüşle yüzde 5,39'a gerilerken gıda ve yemek hizmetleri dışı tüketici enflasyonu 0,50 puan artışla yüzde 8,09'a yükselmiştir (Grafik 3.2.4). Gıda ve yemek hizmetleri enflasyonunda gözlenen düşüşte turizm sektöründe yaşanan daralmanın önemli etkileri olduğu tahmin edilmektedir (Kutu 3.2). Gıda ile ilişkili gruplarda enflasyonun hedefle uyumlu seviyelere gerilemesi büyük önem arz etmekte; Gıda ve Tarımsal Ürün Piyasaları İzleme ve Değerlendirme Komitesi'nin alacağı tedbirlerin söz konusu süreçte katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Enerji fiyatları yılın üçüncü çeyreğinde yüzde 1,46 oranında artmıştır (Tablo 3.1.1). Şubat ayından itibaren yükselmeye başlayan ve artış eğilimi ikinci çeyrekte güçlenen uluslararası petrol fiyatlarında Temmuz ayında düşüş gözlenmiş; Brent tipi ham petrolün varil fiyatı 45 ABD doları seviyesine gerilerken izleyen aylarda yataya yakın seyretmiştir. Bu düşüşün enerji fiyatları üzerindeki olumlu etkileri Temmuz ve Ağustos aylarında gerileyen akaryakıt fiyatlarında izlenmiştir. Ancak, 8 Eylül tarihinde akaryakıt ürünlerinden alınan maktu ÖTV'de 20 kuruş artışa gidilmesine bağlı olarak, akaryakıt fiyatları üçüncü çeyrekte yüzde 3,63 oranında artmıştır (Grafik 3.2.5 ve Grafik 3.2.6). Dolayısıyla, enerji grubu yıllık enflasyonu temelde vergi artışının etkisiyle Eylül ayında bir önceki çeyrek sonuna kıyasla 2,23 puan

artarak yüzde 4,56 olmuştur. Vergi artışının akaryakıt fiyatları üzerindeki etkisi, sınırlı olmakla birlikte, Ekim ayında da sürecektir; tüketici enflasyonu üzerindeki doğrudan etkisi ise toplamda 0,3 puan civarında olacaktır. Diğer taraftan, 1 Ekim 2016 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere doğalgaz fiyatlarında indirimle gidilmesinin tüketici enflasyonuna doğrudan etkisi yaklaşık -0,16 puan olarak öngörülmektedir.

Alkollü içecekler ve tütün ürünleri fiyatları yılın üçüncü çeyreğinde yüzde 10,73 oranında artmıştır. Bu gelişmede, Temmuz ayında üretici firmaların sigara fiyatlarında artışa gitmeleri etkili olmuştur. Böylece tütün ürünlerinde, Ocak ayındaki vergi artışı ile birlikte, ilk üç çeyrekteki birikimli fiyat artışı yüzde 23,1'e yükselmiş ve bu grubun yıllık enflasyona katkısı tarihsel ortalamasının üzerine çıkarak 1,1 puan gibi yüksek bir seviyeye ulaşmıştır.

3.3. Yurt İçi Üretici Fiyatları

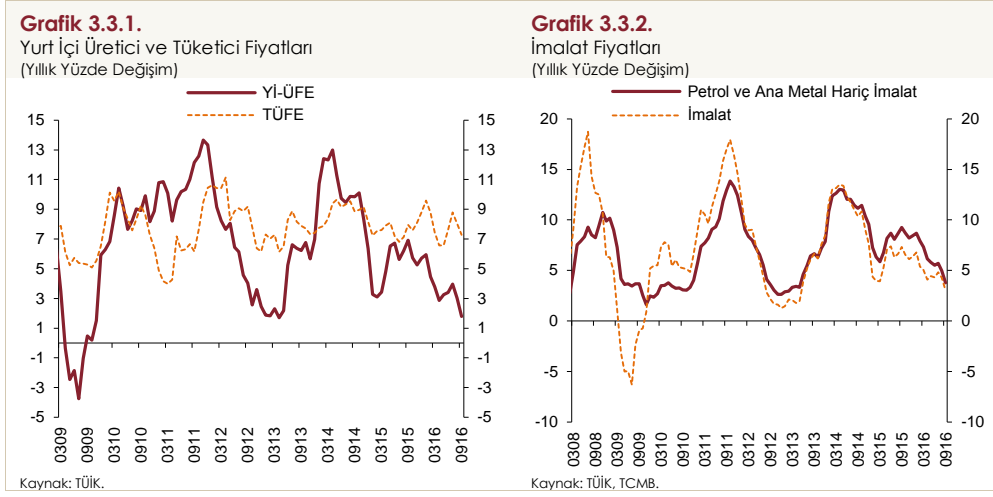
Yurt içi üretici fiyatları (Yİ-ÜFE) yılın üçüncü çeyreğinde imalat sanayi fiyatlarındaki gelişmelerin etkisiyle yüzde 0,58 oranında artarak ılımlı bir seyir izlemiştir. Yİ-ÜFE yıllık enflasyonu bir önceki çeyreğe kıyasla 1,63 puan azalışla yüzde 1,78'e gerilemiş ve üretici fiyatı kaynaklı baskıların zayıf seyrettiğine işaret etmiştir (Tablo 3.3.1 ve Grafik 3.3.1). Bununla birlikte üretici fiyatlarının alt gruplarındaki ayrışma dikkat çekmiştir. Nitekim enerji fiyatlarının bir önceki yıl düzeyinin altında seyrettiği, buna karşılık dayanıklı tüketim mallarında son bir yıllık dönemde üretici fiyatı kaynaklı baskıların görece güçlü olduğu not edilmelidir (Tablo 3.3.1).

Tablo 3.3.1.
Yİ-ÜFE ve Alt Kalemler
(Üç Aylık ve Yıllık Yüzde Değişim)

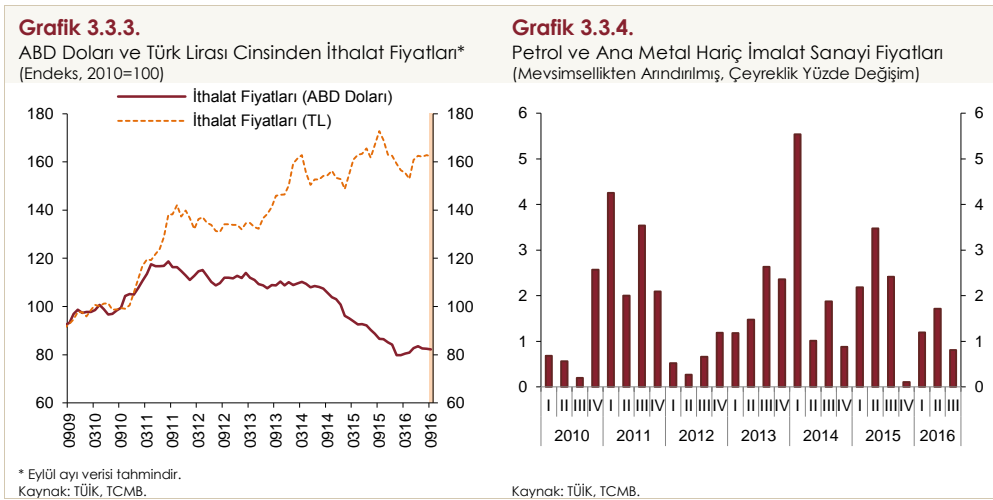
	2015			2016			
	III	IV	Yıllık	I	II	III	Yıllık
Yİ-ÜFE	2,20	-1,94	5,71	0,75	2,43	0,58	1,78
Madencilik	-3,41	-1,08	-0,69	-1,36	6,49	-0,17	3,72
İmalat	2,12	-1,89	6,38	1,33	2,75	0,84	3,02
Petrol Ürünleri Hariç İmalat	2,70	-1,32	7,28	1,56	2,14	0,87	3,25
Petrol ve Ana Metal Ürünleri Hariç İmalat	2,88	-0,57	8,44	1,66	1,49	1,16	3,77
Elektrik, Gaz Üretimi ve Dağıtım	5,38	-3,39	0,19	-4,99	-2,96	-2,20	-12,89
Su Temini	0,27	2,89	19,95	3,27	1,52	0,27	8,17
Ana Sanayi Gruplarına göre Yİ-ÜFE							
Ara Mali	3,05	-2,30	5,69	1,19	2,59	0,43	1,86
Dayanıklı Tüketim Malları	4,07	-0,40	12,48	4,76	2,56	2,15	9,32
Dayanıklı Tüketim Malları (Mücevherat Hariç)	2,87	2,54	11,78	3,31	0,97	0,59	7,59
Dayanaksız Tüketim Malları	0,60	-0,52	6,73	1,55	1,81	0,88	3,75
Sermaye Mali	5,15	-0,45	10,08	1,59	1,03	1,61	3,82
Enerji	-0,49	-5,54	-2,57	-4,86	4,46	-1,31	-7,35

Kaynak: TÜİK, TCMB.

İmalat sanayi fiyatları çeyreklik bazda yüzde 0,84 oranında artmış, grup yıllık enflasyonu yüzde 3,02'ye gerilemiştir (Tablo 3.3.1 ve Grafik 3.3.2). Benzer şekilde bu dönemde petrol ve ana metal hariç imalat sanayi enflasyonundaki kademeli yavaşlama sürmüştür (Grafik 3.3.2). Yılın üçüncü çeyreğinde ithalat fiyatları ABD doları bazında sınırlı bir oranda gerilerken; döviz kurundaki gelişmelere bağlı olarak, Türk lirası bazında yatay seyretmiştir (Grafik 3.3.3).

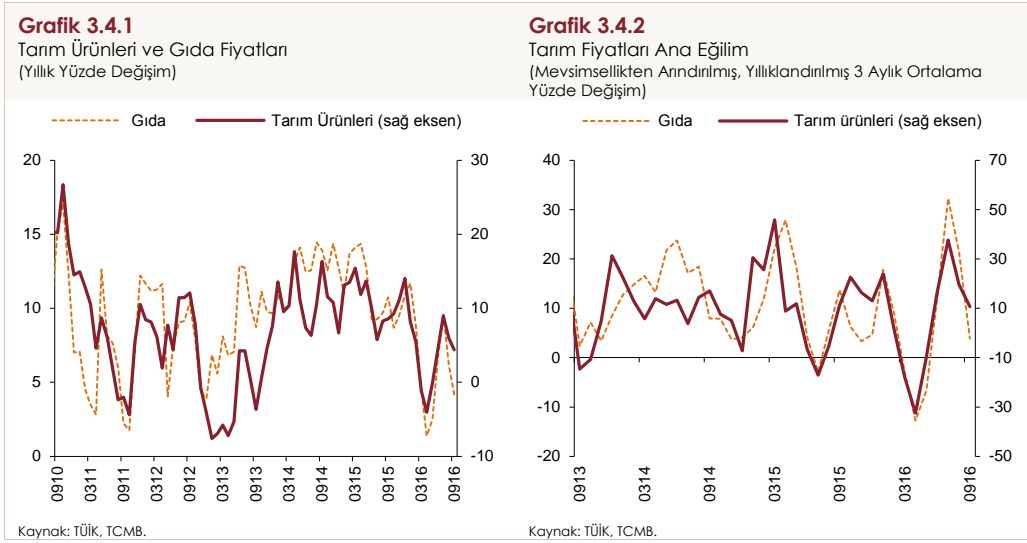

Fiyat gelişmeleri ana sanayi gruplarına göre incelendiğinde, dayanıklı tüketim ve sermaye mali fiyatlarındaki dönemlik artışlar dikkat çekmiştir (Tablo 3.3.1). Dayanıklı tüketim malları fiyatlarındaki gelişmede altın fiyatları etkili olurken mücevherat dışı grup fiyatlarında mobilya kaynaklı yüzde 0,59 oranında sınırlı bir artış gözlemlenmiştir. Sermaye mali fiyatları ise bu çeyrekte motorlu kara taşıtları aksesuarları ve özel amaçlı makine fiyatları kaynaklı artış göstermiştir. Üçüncü çeyrekte dayanıksız tüketim malları ile ara mallarında fiyat artışları ılımlı seyretmiştir. Enerji fiyatları, elektrik üretim ve dağıtım fiyatlarındaki düşüşlerin etkisiyle yüzde 1,31 oranında azalmıştır. Bu gelişmelerle birlikte, üretici fiyatlarının ana eğilimi hakkında bilgi içeren petrol ve ana metal hariç imalat sanayisinde enflasyon eğilimi bir önceki döneme kıyasla yavaşlamış ve üçüncü çeyrekte üretici fiyatları kaynaklı maliyet yönlü baskılar zayıf seyretmiştir (Grafik 3.3.4).

3.4. Tarım Ürünleri Üretici Fiyatları

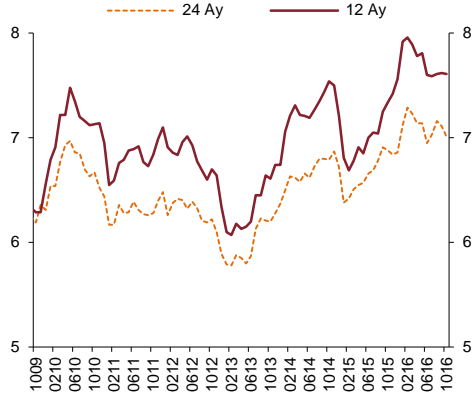
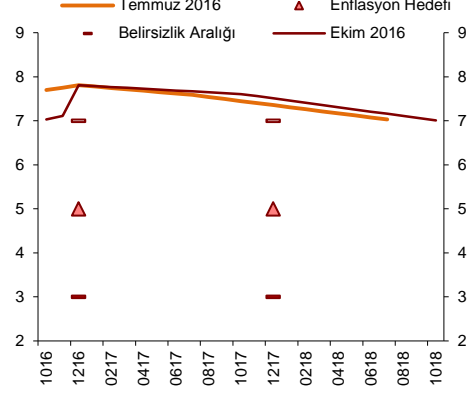
Yılın üçüncü çeyreğinde Tarım Üretici Fiyatları Endeksi (Tarım ÜFE) yüzde 0,41 oranında azalmış, bu grupta yıllık enflasyon bir önceki çeyrek sonuna kıyasla yatay seyrederek yüzde 4,39 olarak gerçekleşmiştir (Grafik 3.4.1). Bu dönemde, meyve ve sebze ürünlerinde yıllık enflasyon bir önceki çeyreğe kıyasla ılımlı bir seyir izlemiştir. Öte yandan, canlı hayvan fiyatlarında süregelen artışlar devam etmiş, tahıl fiyatları da buğday ve arpaya bağlı olarak bir miktar yükselmiştir. Ayrıca, nohut başta olmak üzere kuru baklagiller grubundaki fiyat artışları dikkat çekmiştir. Buna ek olarak, rekor düşükliğüne istinaden fındık üretici fiyatlarında yukarı yönlü bir seyir izlenmiştir.

Mevsimsellikten arındırılmış verilerle üç aylık ortalamalara göre tarım ürünleri üretici fiyatları ana eğiliminde önemli bir düşüş gözlenmektedir. Bu azalışın üçüncü çeyrekte gıda tüketici enflasyonuna da yansımaları izlenmiştir (Grafik 3.4.2).

3.5. Beklentiler

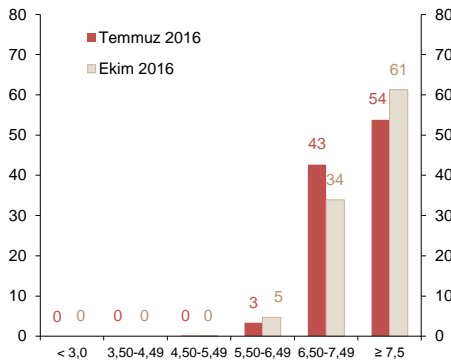
Orta vadeli enflasyon beklentileri yılın üçüncü çeyreğinde önceki çeyreğe kıyasla yatay seyretmiştir. 12 ve 24 ay sonrasına ilişkin beklentiler, Ekim ayı itibarıyla sırasıyla yüzde 7,6 ve yüzde 7,0 ile enflasyon hedefi üzerindeki seyrini korumuştur (Grafik 3.5.1). Yıl sonuna ilişkin beklentiler ise çeyrek içinde oynak seyretse de yüzde 7,8 ile bir önceki çeyreğe kıyasla değişmemiştir. Vadeler bazında incelendiğinde, 2017 ve sonrasına ilişkin enflasyon beklentilerinde bir önceki çeyreğe kıyasla önemli bir farklılaşma gözlenmemiştir (Grafik 3.5.2).

Grafik 3.5.1.12 ve 24 Ay Sonrasındaki TÜFE Beklentileri*
(Yıllık Yüzde Değişim)*TCMB Beklentisi Anketi verileri olup, 2013 yılı öncesi için ikinci anket dönemi beklentileridir.
Kaynak: TCMB.**Grafik 3.5.2.**Enflasyon Beklentileri Eğrisi*
(Yıllık Yüzde Değişim)*TCMB Beklentisi Anketi'nde çeşitli vadelerde oluşan enflasyon beklentileri kullanılarak doğrusal interpolasyon yöntemiyle oluşturulmuştur. 2013 yılı öncesi için ikinci anket dönemi beklentileridir.
Kaynak: TCMB.

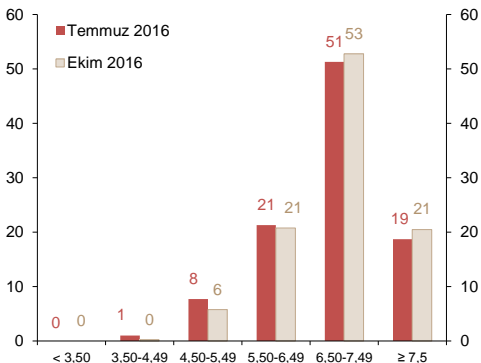
Orta vadeli enflasyon beklentilerinin olasılık dağılımları incelendiğinde, Ekim ayında enflasyon beklentilerinde Temmuz ayına kıyasla sınırlı bir miktar bozulma görülmektedir (Grafik 3.5.3 ve Grafik 3.5.4). Özellikle 12 ay sonrası için enflasyonun yüzde 6,5 ile 7,49 arasında gerçekleşmesine atfedilen olasılık azalırken, yüzde 7,5 ve üzerinde gerçekleşmesine atfedilen olasılıkta artış gözlenmiştir (Grafik 3.5.3). Ancak dağılımdaki bu değişimin ortalama beklentiler üzerindeki etkisi sınırlı olmuştur.

Grafik 3.5.3.

Gelecek 12 Aylık Enflasyon Beklentilerinin Olasılık Dağılımı* (Yüzde)

*Yatay eksen enflasyon beklenti aralıklarını, dikey eksen ise belirtilen aralığa karşılık gelen olasılık dağılımı tahminini ifade etmektedir. TCMB Beklentisi Anketi verileri olup, 2013 yılı öncesi için ikinci anket dönemi beklentileridir. Detaylı bilgi için Bkz.: TCMB Genel Ağ sayfasından "Veriler/Anketler/Beklentisi Anketi/Yöntemsel Açıklama".
Kaynak: TCMB.**Grafik 3.5.4.**

Gelecek 24 Aylık Enflasyon Beklentilerinin Olasılık Dağılımı* (Yüzde)

Türkiyede enflasyon hedeflemesi uygulanan 2006-2015 yılları arasında yıllık tüketici enflasyonu ortalama yüzde 8,2 oranı ile yüksek bir seyir izleyerek hedeflerin büyük ölçüde üzerinde kalmıştır. Yıl sonu gerçekleştirmelerine göre en düşük enflasyon oranı yüzde 6,2 ile 2012 yılında, en yüksek oran ise yüzde 10,5 ile 2011 yılında kaydedilmiştir. Son on yıldaki enflasyon gelişmelerinde hangi temel makro değişkenlerin belirleyici olduğu sorusunun irdelenmesi, önümüzdeki dönemde fiyat istikrarı için uygulanması gereken politikalar açısından yön gösterici olabilecektir. Bu kutuda, enflasyon hedeflemesi döneminde Türkiye'de temel makro değişkenlerin etkileri incelenerek enflasyon dinamiklerinin yıllar itibarıyla gelişimi sayısal bir tarihsel muhasebe analizi çerçevesinde ele alınmaktadır.

Enflasyona etki eden faktörlerin ayrıştırılmasında kullanılan model Yellen (2015) çalışmasından yola çıkarak iki denklem içerecek şekilde kurgulanmıştır. İlk denklem, TÜFE'yi işlenmemiş gıda, alkol-tütün, vergiler ve bunların dışında kalan gruplar (İGTD-TÜFE) olmak üzere dörde ayıran bir denklidir. İkinci denklem ise İGTD-TÜFE enflasyonunu açıklamaya yönelik olarak zamana göre değişen parametrelerle çeyreklik veri kullanılarak tahmin edilen indirgenmiş formda bir Phillips eğrisidir. Bu denklemde İGTD-TÜFE enflasyonunu açıklamada; enflasyonun gecikmeli değeri, ABD doları cinsinden ithalat fiyatı, döviz kuru (\$/TL), çıktı açığı ve reel birim ücret gibi temel değişkenlere ek olarak gıda fiyatlarının özellikle yemek hizmetleri üzerindeki dolaylı etkilerini ölçebilmek amacıyla taze meyve ve sebze dışı işlenmemiş gıda enflasyonu kullanılmıştır.

Tüketici enflasyonuna olan katkılar, ilgili değişken ile zaman içerisinde değişen katsayısının o döneme ait değeri çarpılarak hesaplanmıştır. Çeyreklik enflasyona katkılar birikimli hale getirilerek yıllık katkılar elde edilmiştir. Enflasyonun temel iktisadi değişkenler (ithalat fiyatları, döviz kurları, çıktı açığı, ücretler, gıda fiyatları ve vergi ayarlamaları) tarafından açıklanamayan ve denklemde sabit terim olarak tahmin edilen kısmı "katılık" olarak adlandırılmıştır.

Tarihsel Muhasebe: Tüketici Enflasyonuna Dair Bir Ayrıştırma Analizi

Tüketici enflasyonuna katkılar, Tablo 1'de enflasyon hedeflemesi dönemi ve beşer yıllık iki yansı için ortalamalar şeklinde, Grafik 1'de ise her yıl için ayrı ayrı sunulmaktadır. Hedefleme döneminde tüketici enflasyonuna en belirgin katılardan biri (doğrudan ve dolaylı etkileriyle birlikte) işlenmemiş gıda fiyatlarından gelmiştir. İşlenmemiş gıda fiyatları bu dönemde enflasyona yılda ortalama 1,4 puanlık katkı yaparken özellikle yemek hizmetleri üzerindeki dolaylı etkileriyle birlikte bu katkı toplamda 2,2 puana ulaşmıştır (Tablo 1). Bu yüksek katkının yıldan yıla keskin değişimler sergileyebildiği ve enflasyon belirsizliğini artıran ana unsurlardan biri olduğu görülmektedir. Örneğin söz konusu katkı 2009 yılında 3,5 puan iken 2012 yılında -0,1 puan olarak gerçekleşmiştir (Grafik 1).

² Kutudaki değerlendirmeler Kara, Öğünç ve Sankaya (2016) çalışmasına dayanmaktadır.

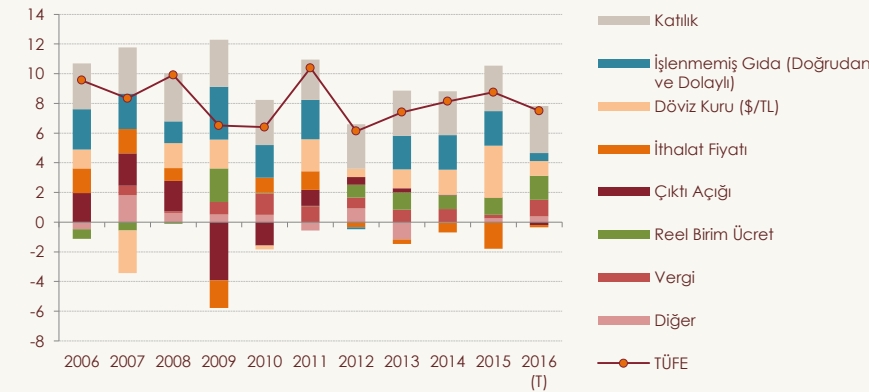
Tablo 1. Tüketici Enflasyonuna Ortalama Katkılar (Yüzde Puan)

	Katlık	İşlenmemiş Gıda (Doğrudan ve Dolaylı)	Döviz Kuru (\$/TL)	İthalat Fiyatı	Çıktı Açığı	Reel Birim Ücret	Vergi	Diğer ^(a)	TÜFE
2006-15	3,0	2,2	1,1	0,2	0,3	0,5	0,7	0,2	8,2
2006-10	3,1	2,5	0,4	0,7	0,1	0,2	0,6	0,6	8,2
2011-15	3,0	1,9	1,8	-0,4	0,4	0,8	0,8	-0,1	8,2

(a) "Diğer" terimi alkol-tütün ürünlerinin vergi ayarlamaları dışındaki katkısı ile denklemin tahmin hatalarını ve 2007 yılı son çeyreği için kullanılan kukla değişkenin etkisini içermektedir.

Döviz kuru gelişmeleri, vergi artışları ve birim işgücü maliyetleri ortalamada sırasıyla 1,1 puan, 0,7 puan ve 0,5 puanlık katkılarıyla enflasyonun diğer ana sürükleyicileri olmuştur (Tablo 1). İthalat fiyatları ise on yıllık dönem dikkate alındığında enflasyona ortalamada sınırlı bir katkı (0,2 puan) yaparken özellikle petrol fiyatlarındaki dalgalanmanın etkisiyle yıldan yıla önemli değişimler göstermiştir. Çıktı açığının da enflasyon sürecine katkısı yıllar itibarıyla değişmekle birlikte, tanım gereği etkilerin döngüsel olarak birbirini büyük ölçüde götürmesi nedeniyle ortalama katkı 0,3 puan ile sınırlı kalmıştır. Enflasyonun temel iktisadi değişkenler (ithalat fiyatları, döviz kurları, çıktı açığı, ücretler, gıda fiyatları ve vergi ayarlamaları) tarafından açıklanamayan ve genel katlıklara atfedilebilecek kısmının 3 puan civarında olduğu ayrıca not edilmelidir (Grafik 1).

Grafik 1. Tüketici Enflasyonuna Katkılar (Yüzde Puan)

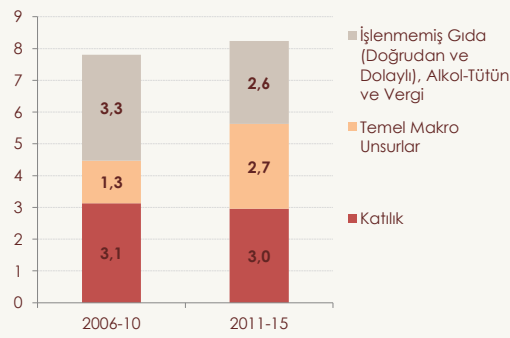
(T): Tahmin. Tüketici enflasyonuna olan katkıların tahmin edilen modele bağlı olduğu, model tanımlaması ve örneklem büyüklüğüne göre farklılık gösterebileceği not edilmelidir.
Kaynak: Yazarların hesaplamaları.

Enflasyon Hedeflemesinin İlk ve İkinci Beş Yıllık Dönemlerinde Enflasyon Dinamikleri

Konvansiyonel enflasyon hedeflemesinin uygulandığı 2006-10 dönemi ile çok amaçlı-çok araçlı geleneksel olmayan bir yaklaşımın hakim olduğu 2011-15 dönemleri kıyaslandığında, ortalama enflasyonun iki dönemde aynı olduğu ancak bileşenleri itibarıyla oldukça farklılaştığı görülmektedir. İki alt dönem dinamikleri arasındaki farkın daha net görülmesi amacıyla Grafik 2'de çekirdek enflasyonun ana belirleyicileri olan temel makro unsurların (döviz kuru, birim işgücü maliyeti, ithalat fiyatları ve çıktı açığı)

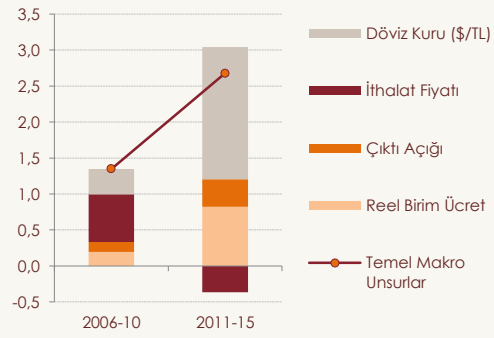
enflasyon üzerindeki etkileri ile diğer faktörler (işlenmemiş gıda, alkol-tütün, vergi) toplulaştırılarak sunulmuştur. Temel makro unsurların enflasyona katkısının hedeflemenin ikinci beş yıllık döneminde 1,4 puan arttığı göze çarpmaktadır (Grafik 2). Buna karşılık, işlenmemiş gıda ve alkol-tütün gibi çekirdek dışı bileşenlerin katkısının azaldığı dikkat çekmektedir. Grafik 3, anılan beşer yıllık dönemler itibarıyla temel makro unsurların katkısını ayrıştırarak sunmaktadır. Buna göre, finansal istikrar odaklı politikaların uygulandığı ikinci dönemde enflasyon dinamiklerinde döviz kuru ve reel birim ücret etkisinin belirgin şekilde arttığı görülmektedir.

Grafik 2. Tüketici Enflasyonuna Ortalama Katkılar: Temel Makro ve Diğer Unsurların Katkısı (Yüzde Puan)

Kaynak: Yazarların hesaplamaları.

Grafik 3. Temel Makro Unsurların Katkısının Ayrıştırılması (Yüzde Puan)

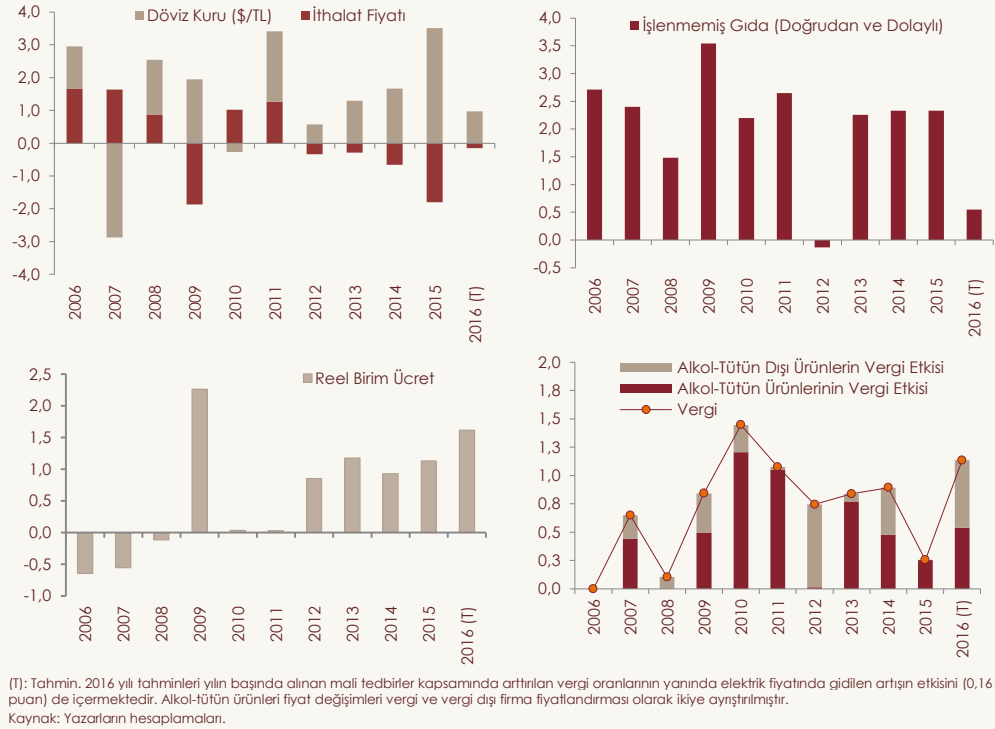

Hedeflemenin ilk yarısı, dünya ekonomilerindeki güçlü büyüme ile küresel kriz ve sonrasındaki hızlı toparlanma dönemlerini içermektedir. 2009 yılı hariç tutulduğunda bu beş yıllık süreç, uluslararası emtia fiyatları üzerinde küresel talep kaynaklı baskıların yoğun olduğu, dolayısıyla ithalat fiyatlarının (ABD doları bazında) tüketici fiyatlarına etkisinin güçlü seyrettiği (ortalama 0,7 puan) bir dönem olmuştur (Tablo 1). Hedeflemenin ikinci yarısında ise küresel ekonomi yavaşlama eğilimine girmiş ve başta petrol olmak üzere emtia fiyatları kayda değer düşüşler kaydetmiştir. Bu çerçevede, ilk yarının aksine bu dönemde ithalat fiyatlarının enflasyona katkısı düşüş yönünde (ortalama -0,4 puan) olmuştur.

Küresel büyüme ve risk iştahının 2013 yılından itibaren zayıflaması emtia fiyatları kanalıyla enflasyonu olumlu etkilerken sermaye akımları ve kur kanalıyla ters yönde etki yapmıştır. Son yıllardaki katkıların daha rahat takip edilebilmesi amacıyla Grafik 4, ana belirleyicilerin enflasyona katkısını yıllar itibarıyla vermektedir. Buna göre, özellikle Mayıs 2013'te ABD'nin parasal genişlemeyi sınırlama sinyalinden sonra gelişmekte olan ülkelere yönelik fon akımlarının yavaşlaması döviz kuru gelişmelerinde belirleyici olmuştur. Ayrıca, bu dönemde makro finansal riskleri sınırlamak için alınan tedbirler de döviz kuru hareketleri üzerinde etkili olan bir diğer unsurdur. Türk lirasının yabancı para birimleri karşısında nominal ve reel bazda değer kaybettiği bu dönemde, döviz kurunun yıllık enflasyona katkısı önceki beş yıllık döneme kıyasla yaklaşık 1,4 puan artarak ortalama 1,8 puana ulaşmıştır.³ Diğer bir ifadeyle 2011-15 döneminde döviz kuru gelişmelerinin enflasyon üzerindeki yükseltici etkisi yurt dışı fiyatların olumlu katkısından daha güçlü olmuştur (Grafik 4).

³ FED'in parasal sıkılaştırma kararı almasını izleyen üç yıllık dönemde (2013-2015) ise döviz kurunun enflasyona ortalama yıllık katkısı 2,2 puan olarak tahmin edilmiştir.

Grafik 4. Tüketici Enflasyonuna Katkılar
(Yüzde Puan)

İşlenmemiş gıda fiyatları doğrudan ve dolaylı etkileriyle birlikte, her iki hedefleme döneminde de tüketici enflasyonuna önemli bir katkı yapmıştır. İlk dönemde ortalama katkı 2,5 puan olurken ikinci dönemdeki katkı 2012 yılındaki ılımlı seyir neticesinde daha düşük gerçekleşmiştir. Ancak izleyen 2013-2015 döneminde ortalama katkının 2,3 puan olması ve işlenmemiş gıda fiyatlarındaki aşırı oynaklığın devam etmesi sonucu öngörülebilirliğin son derece düşük olması bu gruptaki fiyat gelişmelerinin yapısal bir boyutunun da olduğuna işaret etmiştir (Grafik 4).

Son yıllarda enflasyonist etkisi artarak öne çıkan bir diğer makro bileşen reel birim ücretlerdir. Hedeflemenin ilk döneminde, hızlı büyüme ve verimlilik artışlarının da etkisiyle reel birim ücretlerin enflasyona katkısı ortalama 0,2 puan ile nispeten sınırlı kalmıştır. İkinci yarıda ise gerek nominal ücret artışlarının yükselmesi gerekse verimlilik artışının daha sınırlı kalmasıyla birlikte enflasyon üzerindeki işgücü maliyeti kaynaklı baskılar belirgin biçimde artmıştır. Reel birim ücretler, büyüme ve verimliliğin güçlü seyrettiği 2011 yılında enflasyonist bir etki yaratmazken takip eden dört yıllık dönemde nominal ücretlerdeki ivmelenmenin de katkısıyla enflasyona yılda ortalama 1 puan civarında katkı yapmıştır (Grafik 4).

Türkiye'de enflasyonun bir diğer önemli belirleyicisi kamu mali dengesinin tesisi çerçevesinde yapılan vergi ayarlamalarıdır. Vergi ayarlamalarından kaynaklanan enflasyonun yıldan yıla oynaklıklar gösterdiği ve dolayısıyla enflasyon belirsizliğini artıran önemli bir unsur olduğu görülmektedir. Hedeflemenin birinci ve ikinci dönemlerinde söz konusu katkı sırasıyla 0,6 ve 0,8 puan olmuştur (Tablo 1). 2016 yılının Ocak ayında tütün, alkollü içecek vb. ürünlerde, Eylül ayında ise akaryakıt ürünlerinde yapılan vergi ayarlamaları ile kamu mali tedbirlerinin 2016 yılında enflasyona katkısının 1 puanı aşacağı tahmin edilmektedir (Grafik 4).

Sonuç ve Genel Değerlendirme

Türkiye'de enflasyon hedeflemesinin ilk ve ikinci beş yıllık dönemlerinde oldukça farklı yaklaşımlar izlenmesine rağmen fiyat istikrarına yönelik tam bir iyileşme sağlanamamış, enflasyon oranları on yıllık ortalama olan yüzde 8,2 etrafında dalgalanmıştır. Bununla birlikte ana sürükleyiciler bağlamında hedeflemenin ilk ve ikinci yarılarında enflasyon dinamiklerinde önemli farklılıklar gözlenmiştir. Geleneksel enflasyon hedeflemesinin uygulandığı ilk beş yıllık dönemde enflasyonu daha çok dışsal faktörler sürüklerken ikinci beş yıllık dönemde enflasyon beklentileriyle de ilişkili olan ücret ve döviz kuru gibi temel makro değişkenlerin daha etkili olduğu görülmektedir. Bu gözlem, önümüzdeki dönemde fiyat istikrarı açısından beklenti yönetiminin etkili bir şekilde yürütülmesinin kritik önemine işaret etmektedir. Dolayısıyla, TCMB'nin fiyat istikrarı odaklı bir duruş sergilerken diğer paydaşların da beklenti yönetimine destek vermesinin, enflasyonla mücadelede yaşanan ödünleşimleri bir ölçüde azaltabileceği düşünülmektedir.

Bu çalışmadan elde edilen bulgular, fiyat istikrarı yolunda kalıcı mesafe alınabilmesi için yapısal alanlarda da ortak çaba göstermenin gerekliliğini teyit eder niteliktedir. Bu bağlamda, tarihsel muhasebe analizi de dikkate alındığında diğer politika yansımaları şöyle özetlenebilir: (i) Gıda fiyatlarının enflasyon sürecindeki baskın rolü, başta Gıda ve Tarımsal Ürün Piyasaları İzleme ve Değerlendirme Komitesi çalışmaları olmak üzere bu konudaki yapısal çözüm arayışlarının önemine işaret etmektedir. (ii) Döviz kurunun çekirdek enflasyon üzerindeki belirleyici rolü tasarruf oranının artırılarak cari dengenin iyileştirilmesi, dolarizasyonun ve ithal girdi bağımlılığının azaltılması gibi konuların en az talep yönetimi kadar önemli olduğuna işaret etmektedir. (iii) Vergilerin enflasyona katkısının yüksek ve oynak olması enflasyonla mücadelede maliye ve para politikası eş güdümünün önemini altını çizmektedir. (iv) Son yıllarda birim işgücü maliyetlerinin enflasyon üzerinde oluşturduğu baskının giderek artması, verimlilik kazanımlarını destekleyecek ve emek piyasasının esnekliğini artıracak yapısal düzenlemelerin fiyat istikrarı açısından kritik önem taşıdığını göstermektedir.

Sonuç olarak bulgularımız, fiyat istikrarına ulaşmak için merkez bankasının enflasyona odaklı kararlı bir duruş sergilemesinin yanı sıra, yapısal alanlarda da atılabilecek adımların önemine işaret etmektedir. Dolayısıyla, enflasyonla mücadele sürecinde bütün paydaşların ortak çabasıyla hayata geçirilecek bütüncül bir yaklaşımın, makro politikadaki ödünleşimleri azaltarak fiyat istikrarına daha düşük maliyetle ve kalıcı olarak ulaşılabileceği konusunda önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

Kara, H., Öğünç, F. ve Sarıkaya, Ç. (2016). Son On Yılda Enflasyon Dinamikleri: Tarihsel Bir Muhasebe. Devam eden çalışma.

Yellen, J. L. (2015). Inflation Dynamics and Monetary Policy. Remarks by Janet L. Yellen at The Philip Gamble Memorial Lecture, University of Massachusetts.

Kutu
3.2

Turizm Sektöründeki Gelişmelerin Gıda Enflasyonuna Etkisi

Turizm gelirlerinin önemli bir kısmını yeme-içme aktiviteleri harcamaları oluşturmaktadır. Dolayısıyla ülkeye gelen yabancı ziyaretçi sayısındaki değişim, ülke geneli gıda talebinde dalgalanmalara neden olabilmektedir. 2016 yılı turizm istatistiklerine göre toplam yabancı ziyaretçi sayısı Ocak-Ağustos döneminde geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 32 oranında azalmıştır. Buna bağlı olarak ülke geneli toplam gıda talebinde de düşüş görülmüş ve bununla ilişkili olabilecek şekilde, 2016 yılı boyunca taze meyve-sebze dışı gıda enflasyonunda belirgin bir yavaşlama gözlenmiştir. Bu gözlemler ışığında kutuda yabancı turist sayısı ve yurt içi gıda fiyatları arasındaki ilişki incelenmektedir.

Turizm faaliyeti ve gelen turist sayısı bölgesel olarak farklılıklar göstermektedir. Dolayısıyla, turizm kanalıyla toplam gıda talebindeki düşüşün gıda fiyatları üzerindeki etkisini ölçmek üzere bölge bazında yabancı ziyaretçi sayısı ve gıda fiyatlarının dikkate alınması uygun olacaktır. Bölgesel gıda fiyatları olarak TÜİK tarafından derlenen aylık bölgesel gıda fiyatları endeksi kullanılmıştır. Yabancı ziyaretçilerin gıda talebine ilişkin olarak ise yabancı turistler tarafından yapılan bölgesel düzeyde aylık gıda harcamalarının kullanılması düşünülmüştür. Fakat, bu detayda veri mevcut olmadığından, bölgesel aylık yabancı turist sayısı bu değişkene yönelik temsili değişken olarak kullanılmıştır. Gıda harcamalarının diğer harcamalara göre daha otonom bir görünüm arz ettiği ve kişi başına ortalama gıda harcamasının yıllar içinde önemli ölçüde değişmediği gibi makul varsayımlar altında, turist sayısının gıda harcaması için iyi bir gösterge olduğu değerlendirilmektedir.

Tahmin modelinde eş anlı yabancı ziyaretçi sayısının kullanılması yerine bölgesel olarak turist sayısındaki geçen yılın aynı dönemine kıyasla farkın kullanılması tercih edilmiştir. Yabancı ziyaretçi sayısındaki güçlü mevsimselliğin yanında, bu tercihin en önemli nedeni yabancı ziyaretçi sayısına dair beklentilerin genellikle bir önceki yılın aynı ayındaki gerçekleşme etrafında oluşturulabilmesidir. Buna göre, ilgili bölge ve aydaki arz koşulları, turizme ilişkin beklentilerden etkilenmekte ve beklentilerin altındaki veya üstündeki gerçekleşmeler gıda fiyatlarında değişime neden olmaktadır. Dolayısıyla, yıllık fark kullanmak, yabancı ziyaretçi sayılarında görülen değişimin şok etkisini (özellikle 2016 yılı için) gösterecek özelliğe sahiptir. İkinci neden ise yabancı ziyaretçi sayılarının düzey itibarıyla durağan olmayan bir yapıya sahip olmasıdır. Bu nedenle, yıllık fark alınarak bu seri durağan hale dönüştürülmüştür.

Yabancı ziyaretçi sayısındaki değişimin oluşturacağı etki, bölgesel gıda ürünleri arzına göre değişecektir. Örneğin, arzın görece büyük olduğu bir bölgede fiyatların birim talep şokundan görece daha az etkilenmesi beklenmektedir. Bölge gıda arzını ölçmenin mümkün olmaması nedeniyle, talep-arz denkleğinden yola çıkarak, bölge talebini temsil eden değişken olarak bölgesel nüfus kullanılmıştır. Sonuç olarak, denklemden temel açıklayıcı değişken olarak **bölgesel yabancı ziyaretçi sayısının bölge nüfusuna oranının yıllık farkı** kullanılmıştır. Kullanım kolaylığı için, bu değişken göreceli turist sayısının yıllık farkı olarak adlandırılmıştır.

Denklemden bağımsız değişken olarak bölgesel gıda fiyatlarındaki aylık değişim kullanılmıştır. Yeni Keynesyen Phillips Eğrisi'nden (YKPE) yola çıkılarak oluşturulan gıda enflasyonu denkleminde, göreceli turist sayısının yıllık farkının yanında, marjinal maliyetleri temsilen gıda imalat endeksinin çevrimsel bileşeni (gıda

imalatının Hodrick-Prescott filtresi kullanılarak hesaplanan eğiliminden sapması); ithal maliyetleri temsilen ise gıda ithalat fiyatları endeksi kullanılmıştır. Ayrıca, yurt içi arz kaynaklı etkileri kontrol etmek için taze meyve-sebze fiyatları endeksi bir kontrol değişkeni olarak modele eklenmiştir. Nitekim genellikle arz yönlü unsurların fiyatlarında dalgalanmaya sebep olduğu bu ürün grubu gıda fiyatlarının genelini de etkileyebilmektedir. Modelde gıda ve taze meyve-sebze fiyatları endeksi mevsimsellikten arındırılmış şekilde kullanılmıştır.

Analizde sabit etkiler panel veri tahmin yöntemi kullanılmış, bölge bazında kümelenmiş standart hatalar hesaplanmıştır. Modele ayrıca mevsimsel kukla değişkenler dahil edilmiştir. Panel veri tahmin modeli aşağıdaki gibidir:

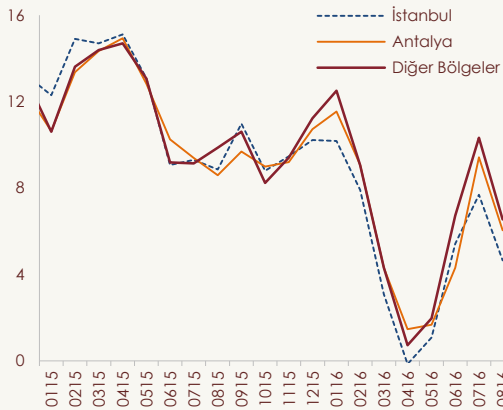
$$\pi_{i,t}^{gıda} = \alpha + \beta_{1,i}xrelyabtur_{i,t} + \beta_2\pi_{i,t}^{tms} + \beta_3gıdap + \beta_4\pi_t^{gıdam} + \sum_t \delta_j d_t + \varepsilon_{i,t}$$

Denklemden π ilgili değişkenin aylık enflasyonunu işaret ederken, $gıda$ ve tms gıda ve taze meyve-sebze fiyatlarını; $xrelyabtur$ göreceli yabancı ziyaretçi sayısının yıllık farkını; $gıdap$ gıda imalat endeksinin çevrimsel bileşenini; $gıdam$ gıda ithalat fiyatları endeksinin; d_t ise mevsimsel kuklaları belirtmektedir. Kullanılan tüm veriler TÜİK'ten alınmıştır. Tahmin dönemi ise 2005 Ocak-2016 Temmuz zaman aralığını kapsamaktadır.

Ziyaretçilerin gıda enflasyonuna olan etkisinin bölgelere göre farklılıklar içerdiği bilgisıyla, ziyaretçi sayılarının gıda fiyatlarını etkileme gücünü ifade eden β_1 katsayısının bölge bazında farklılaşmasına izin verilmiştir.

Tahmin sonuçlarını kullanarak, turizmdeki daralmanın yıl sonu gıda enflasyonuna etkisini hesaplamak mümkündür. Bu amaçla, 2016 yılı için turizm gelirlerinde öngörülen daralma ile uyumlu olarak yabancı turist sayısında yüzde 30 oranında bir düşüş olacağı varsayılmıştır. Buna göre, iktisadi olarak anlamlı ve büyük etkilerin gözlemlendiği İstanbul, Antalya, İzmir ve Muğla illerini kapsayan bölgelerde oluşan bölge içi etkiler ve ülke geneli etkiler aşağıdaki tabloda sunulmuştur (Tablo 4.1). Bulgulara göre, göreceli ziyaretçi sayısı (yabancı turist sayısının bölge nüfusuna oranı) yüksek olan bölgelerde turizmdeki daralmanın etkisi daha belirgin olmaktadır. En yüksek etkinin ise İstanbul'da gözleneceği tahmin edilmektedir.

Grafik 4.3. Seçilmiş Bölgelerde Yıllık Gıda Enflasyon Oranları (Yüzde Puan)

Tablo 4.1. Seçilmiş Bölgelerde Turizmdeki Daralmanın Gıda Enflasyonuna Olan Etkisi (Yüzde Puan)

Bölge	Bölge Gıda Enflasyonuna Etki	Ülke Gıda Enflasyonuna Etki*
İstanbul	-5,56	-1,23
Antalya, Isparta, Burdur	-4,91	-0,17
Muğla, Aydın, Denizli	-1,54	-0,05
İzmir	-2,07	-0,13

*Ülke gıda enflasyonuna etki hesaplaması bölgesel nüfusların ülke nüfusundaki ağırlıkları kullanılarak yapılmıştır.

Tüm bölgeler için tahmin edilen etkiler toplulaştırıldığında, turizmdeki daralmanın 2016 yıl sonu ülke geneli gıda enflasyonuna olan toplam etkisi yaklaşık -1,7 puan olarak tahmin edilmiştir. Bölge gıda enflasyonlarında son dönemde gözlenen farklılaşma ampirik bulguları desteklemektedir. Nitekim görece ziyaretçi sayısındaki düşüşlerin en belirgin olduğu İstanbul ve Antalya bölgelerinde gıda enflasyonu son dönemde diğer bölgelere kıyasla daha düşük seyretmektedir.

Kaynakça

Koca, Y.K., Özmen, M.U. ve Sarıkaya, Ç., 2016. Turizm Gelişmelerinin Gıda Fiyatlarına Etkisi: Bir Panel Tahmin Analizi, devam eden çalışma.

